

Polt Péter¹

Az egyezség²

A büntetőeljárás folyamatosan fejlődik. Az 1896-os első törvényi szintű szabályozásától kezdve sok jogszabály látott napvilágot, jelenleg a legújabb magyar büntetőeljárás kódex a 2017. évi XC. törvény. A folyamatos fejlesztés ellenére jól látható, hogy a szabályozás végső célja nem változott az eltelt mintegy 120 évben: középpontban az anyagi igazság érvényesítése és az ártatlan ember egyéni szabadságának oltalma áll. Ez a tanulmány egy új jogintézmény, az egyezség példáján keresztül mutatja be, hogy a mai eljárásjog miként hangolja össze a változót az állandóval, a kor igényeit a büntetőjog alapvető követelményeivel.

Finkey Ferenc szerint a büntető perjognak kettős célja van:

1. az anyagi igazság érvényesítése a büntető jogszolgáltatásban;
2. az ártatlan ember egyéni szabadságának oltalma az alaptalan zaklatás és jogfosztás ellen.

A büntető perjog Finkey értelmezésében kifejezésre juttatja a nemzetnek a büntető igazságról való felfogását, a bűncselekményekről táplált erkölcsi értékítéletét (FINKEY 1916). Csemegi Károly hasonló jelentőséget tulajdonít a bűnvádi eljárásnak. Meglátása szerint: „Egyetlen törvény sem viseli annyira homlokán azon kor és azon terület civilizációjának állapotát, amelyben és amelynek számára készült, mint a büntető törvénykönyv és a bűnvádi eljárás” (CSEMEGI 1882, 203.).

Az 1896. évi XXXIII. törvény, a büntető perrendtartás, az első modern magyar büntetőeljárás jogszabály megalkotása óta eltelt 126 év. Joggal merül fel a kérdés, hogy vajon a Finkey Ferenc, illetve Csemegi Károly által idézett gondolatok, amelyek a büntetőeljárás vezérfonalát jelentették abban a korban, mennyire alkalmazhatók, mennyire élők a 21. században. Nyilvánvaló, hogy az azóta eltelt idő, az új kihívások nem hagyhatták érintetlenül e fontos jogág egyes intézményeit, sőt alapelveit sem.

¹ Legfőbb ügyész; Nemzeti Közszerzői Egység Rendészettudományi Kar Büntetőjogi Tanszék, tanszékvezető egyetemi tanár.

² A tanulmány Polt Péter *Az egyezség* című publikációjának rövidített változata (*Magyar Tudomány*, 181. évf. [2020] 5. sz.).

Erre is figyelemmel a korábban elindított büntetőjogi reform betetőzéseként 2017. június 13-án az országgyűlés elfogadta a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényt (a továbbiakban: Be.), amely 2018. július 1-jén hatályba lépett.

E rövid tanulmány keretében nem lehet még vázlatosan sem bemutatni azokat az új jogintézményeket, amelyek fontos változást jelentettek a korábbi szabályozáshoz képest. A tanulmány célja ezért arra korlátozódik, hogy egy, az újdonság erejével bíró változás ismertetésével megpróbáljon legalább részben választ keresni a már feltett kérdésre, amelyet leegyszerűsítve úgy is fel lehet tenni, megvan-e a szükséges egyensúly az anyagi igazság érvényesítése és az egyes emberek egyéni szabadságjogainak elismerése között.

A Be. preambulumban említett célok és elvek gyakorlati érvényesülését vizsgálva úgy tűnik, hogy már több évtizede a büntetőpolitikai hangsúlyok a hagyományos vádemelésről fokozatosan áttevődtek az elterelő intézményekre, és ennek megfelelően csökkent a hagyományos értelemben vett vádemelések száma.³ Ezt a tendenciát kívánja erősíteni az új büntetőeljárás törvény is. A törvénytől a jogalkotó a büntetőeljárások hatékonyságának javulását várja, annak következtében, hogy bizonyos elterelő intézmények már a nyomozásba beépülnek. Ez jelentős erőforrás- és időmegtakarítással járna.

A megmaradó és korábban jól működő intézmények mellett a büntetőeljárás törvény a tárgyalásról való lemondás helyett egy új jogintézményt, az egyezséget emelte be a jogi szabályozásba. Hangsúlyozni kell azonban, hogy ez az egyezség nem azonos az Amerikai Egyesült Államok jogrendszeréből ismert vádalkuval.

Az egyezség jogintézményének alapja a terhelt beismerése, azokkal az eljárásokkal szemben, amikor a terhelt bűnösségét kell bizonyítani. Az egyezség megfelel annak az állami célnak, hogy gyors és hatékony módon érvényesítsék az állam büntetőigényét. Lehetőséget teremt azonban a terhelt számára is, hogy az általa elkövetett cselekmény miatt enyhébb szankcionálásban részesüljön. Nem elhanyagolható a sértetti előny sem, hiszen ebben az esetben a sértett kompenzálása biztosított, a sértett hamarabb és egyszerűbb módon juthat jóvátételhez. A törvény indokolása ehhez még hozzáteszi azt is, hogy az ilyenfajta egyezség a társadalom számára azt az üzenetet közvetíti, hogy a bűncselekmény elkövetőjét valóban felelősségre vonják.⁴

Kétségtelen, hogy a beismerés – amennyiben megegyezik a történeti tényállással – az anyagi igazság érvényesülését elősegítő tényező. Felmerülhet azonban a kérdés, hogy a terhelti jogok oldaláról mennyiben felel meg a terheltet megillető teljes körű védekezési szabadságnak. Ezt a kérdést a tárgyalásról lemondással összefüggésben az alkotmánybíróság már korábban vizsgálta. A jogindítványt

³ Lásd Legfőbb Ügyészség statisztika, 2018.

⁴ Be. általános indokolás III. pont.

támadó indítvány szerint ugyanis mivel ebben az esetben a terhelt lényegesen kisebb büntetés fenyegeti, mint azt, aki élni kíván alkotmányos jogával, tulajdonképpen nincs másról szó, mint egy alapjog kiüresítéséről. Ilyen esetben ugyanis a terhelt nem élhet a tárgyaláshoz való jogával. Az alkotmánybíróság viszont rámutatott arra, hogy a terhelt tárgyaláshoz való joga nem tartozik az abszolút alkotmányos eljárási jogok közé, és a jogról való lemondásnak ezért nincs alkotmányos akadálya. Az Emberi Jogok Európai Bírósága szerint is a tárgyalás azon eljárásjogok közé tartozik, amelyekről a vádlott bizonyos feltételek esetén lemondhat. A tárgyalásról lemondás viszont egy tisztességes eljárást biztosító szabályozás mellett alkalmas eszköz lehet arra, hogy hozzájáruljon az állami büntetőigény észszerű időn belüli elbírálásához és az igazságszolgáltatás megfelelően hatékony működéséhez. A beismerés ösztökélése tehát alkotmányos célt szolgál, és nem minősíthető arra irányuló állami kényszernek, hogy a terhelt feladja alkotmányos jogaikat.⁵ Ehhez még azt is hozzá kell tennünk, hogy az egyezséget a bíróságnak jóvá kell hagynia, tehát aránytalan jogsérelem esetén is lehetőség van a tárgyalás megtartására. Mindez arra mutat, hogy ilyen természetű alkotmányos akadálya nincs a terhelti beismerésen alapuló egyezségnek.

Az egyezség tehát a kölcsönös érdekek felismerése és érvényesítése. Ez több tényező függvénye, amelyek közül az egyik elsődleges a törvényben egyébként meg nem jelenő bizalmi elv fennállta a felek között. „Minden konszenzusos módnak az alapvető feltétele a bizalmi elv, szemben a ma még sokszor tapasztalható bizalmatlansággal” (ELEK 2015, 10–17.).

Mindez azt is jelenti, hogy a túlzott formalizálása az egyezségnek olyan bürokratikus akadályokat is teremthet, amelyek a felek bizalmát negatív irányban befolyásolják. Nem lehet viszont eltekinteni az egyezség egységes elveitől, amelyeket nem csupán a törvényszöveg közvetít, hanem más, az egyezségre vonatkozó szabályok is. Az egységes alkalmazás megteremtésére irányulnak a Legfőbb Ügyészség vonatkozó iránymutatásai is. Így az ügyészség elvi jelleggel mutat rá arra, hogy az egyezség nem a bíróság elé állítás vagy a büntető végzés meghozatalára irányuló eljárás alternatívája, hanem a nem egyszerű megítélésű ügyek esetén a gyorsítás és a hatékonyság növelésének eszköze. A beismerő nyilatkozat egyezség útján történő hasznosítása gyakorlatilag bármely ügyben, bármely bűncselekmény esetén megtörténhet.⁶

Az iránymutatás rámutat arra is, hogy a Be. 410. § (1) bekezdése szerint a terhelt az egyezségben a büntetőeljárás alapjául szolgáló valamennyi, vagy akár csak egyes bűncselekmények vonatkozásában is elismerheti bűnösségét. Az ügyészségnek azonban arra kell törekednie, hogy az egész ügyre vonatkozóan

⁵ 422/B/1999. AB határozat.

⁶ Legfőbb Ügyészség KSB. 3561/2018/1-I. 11. pont.

feltárja az egyezség feltételeit, figyelemmel az eltérő jogkövetkezmények miatti esetleges félreértésekre. Nem lehet tehát egyezséget kötni abban az esetben sem, ha olyan ügyről van szó, amelynek tényállása a bíróság előtti bizonyítási eljárás eredményétől függően esetleg változhat.

A szabályozás rugalmasságát támasztja alá, hogy a Be. szerint az egyezség nem kivételes eljárás. Az ügyészségnek már a vizsgálati szakasz megkezdésekor törekednie kell arra, hogy felmérje az egyezség lehetőségét. Az egyezséget azonban nemcsak az ügyész, hanem a terhelt és a védő is kezdeményezheti, ami azonban csak a két oldal konszenzusa alapján jöhet létre. Az egyezséghez a terhelti hozzájárulás mindenképpen szükséges. Technikai kérdésekről azonban az ügyész és védő személyesen, az ügyfél jelenléte nélkül is egyeztethet. Ez kérdéseket vet fel a terhelt és védő viszonylatában is, amelyeket szintén meg kell oldani. Így észszerűnek tűnik a terhelt és védője álláspontjának előzetes és részletes rögzítése is (BÉKÉS 2017, 39.).

Az egyezség létrehozatala tehát bonyolult jogi folyamat, amelynek eredményként egy részletes dokumentum kell hogy szülessen.

A törvényből és a kiegészítő szabályokból is kitűnik, hogy bár az egyezségbe belefoglaltatik, de nem lehet tárgya az egyezségnek a bűncselekmény történeti tényállása, illetve annak Btk. szerinti minősítése. Erről kizárólag az ügyészség jogosult dönteni, és ez a szabály az anyagi igazság feltárásának elengedhetetlen feltétele. E két pontról tehát nincsen alkudozás, ezt az ügyész, akár ő kezdeményezi az egyezséget, akár a terhelt, illetve védője, megváltoztathatatlan tényként tárja a másik oldal szereplői elé. Természetesen az egyezség megkötését követően merülhet fel a történeti tényállás tekintetében új tény, ennek következménye azonban az, hogy az egyezség nem tekinthető törvényesnek, a bíróság azt az előkészítő ülésen nem hagyhatja jóvá, illetve az ügyésznek az ügyben vádat kell emelnie.

A terhelt büntetőeljárásban élvezett jogait biztosítja az a szabály, mely szerint, ha az ügyészség és a terhelt nem köt egyezséget, az egyezségi kezdeményezés, valamint az ezzel összefüggésben keletkezett ügyiratok bizonyítékként, illetve bizonyítási eszközként nem használhatók fel, az ügyész az e tárgyban keletkezett ügyiratokat be sem nyújthatja a bírósághoz.⁷ Ez a szabály bár nehezítheti az anyagi igazság felderítését, mégis szükségesnek mutatkozik a kellő egyensúly megteremtése érdekében. Ilyen esetekben az eljáró hatóságnak más eszközökkel kell biztosítania az anyagi igazság teljes körű felderítését. Ezzel szemben az anyagi igazság megismeréséről való lemondást jelenti a Be. 411. § (3) bekezdés *b*) pontja, amikor a megegyezés eredményeként az ügyészség az eljárást megszünteti, vagy a feljelentést elutasítja. Ebben az esetben az együttműködéshez fűződő nemzet-

⁷ Be. 409. § (4) bekezdés.

biztonsági vagy bűnüldözési érdek jelentősebb, mint a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy vagy a gyanúsított büntetőjogi felelősségre vonásához fűződő érdek.⁸

Vizsgáljuk meg, hogy melyek lehetnek azok a körülmények, amelyek az anyagi igazság kibontását szolgálják egyezség esetén. A kiindulási pont természetesen a Be. XCIX. fejezete, amely szerint a bíróság ilyen esetekben akkor járhat csak el, ha a terhelt és az ügyészség a vádemelést megelőzően egyezséget kötött, és ennek megfelelően a vádemelésre a Be. 424. §-a szerint került sor. Ennek azért van jelentősége, mert a törvény teljességgel kizárja a vádemelést követő egyezséget a felek között. A létrejött egyezség a Be. szerint a vádemelés egy formája, ezért az ügyész annak tartalmáért ugyanúgy felel, mint a vád tartalmáért egyébként. Éppen ezért hangsúlyozni kell, hogy kizárólag olyan tényállás esetében lehetséges az egyezség megkötése, ahol a cselekmény bizonyítására egyébként is reális lehetőség mutatkozik. Az ügyészség tehát nem mehet bele olyan egyezségkötésbe, ahol a tényállás az egyéb bizonyítékok szerint eltér a terhelti beismeréstől, illetve azt más bizonyítékok nem támasztják alá. Nyilván ez nem jelenti azt, hogy a terhelti beismerés nem képezheti alapját az egyezségben elfogadott történeti tényállásnak, de ennek az ügyészség meggyőződése szerint az objektív valóságot kell tükröznie.

Az anyagi igazság jelentőségére azonban nem csak ez a körülmény mutat rá. Az egyezség része a jogkövetkezmények megjelölése is. Ennek során azonban az egyezség megkötésére kizárólag úgy kerülhet sor, hogy érvényesüljenek a Btk. 83. §-ában megjelölt, illetve a 80. § (1) bekezdése szerinti büntetési célok, illetve elvek, csakúgy, mint a 79. § előírásai. Ugyanez az elv alkalmazandó a Be. 410. § (4) bekezdése szerinti büntetés vagy intézkedés mértékére, illetve tartamára.

A szabályozás ugyanakkor rendkívül rugalmas, ami az intézmény minél gyakoribb használatát segíti elő. Az egyezséget a jogszabályok szerint bármelyik fél kezdeményezheti, tehát az ügyészen kívül a terhelt és a védő is. A terhelt, illetve a védő részéről jelzett egyezségkötési szándékot az ügyészség minden kötöttség nélkül köteles fogadni. Ennek megfelelően a kezdeményezés történhet írásban, szóban, telefonon, e-mailben, telefaxon vagy más módon. Az ügyészség ezt követően gondoskodik az ügyiratok beszerzéséről és azok tartalmának megismeréséről. Az ügyésznek minden esetben reagálnia kell a kezdeményezésre, és tájékoztatni a másik felet az egyezség megkötésével kapcsolatos álláspontjáról. Ez irányadó a kezdeményezés elfogadása és elutasítása esetén egyaránt. Az egyezség tartalmáról ezután személyes egyeztetést kell lefolytatni, hangsúlyozva azonban, hogy az ott elhangzottak nem kötelezik az egyik felet sem mindaddig, amíg a valóságos egyezség meg nem születik. Erről már szükséges az ügyésznek fel-

⁸ Be. 382. § (1) és 399. § (1) bekezdés.

jegyzést készítenie, amely a házi iratok részét képezi. Az egyezséget magát viszont jegyzőkönyvbe kell foglalni, ez formai követelmény. A szóbeli megállapodástól az ügyész nem térhet el, azt azzal a tartalommal kell a jegyzőkönyvben megjeleníteni.

Az anyagi igazság és a terhelt érdekeit egyaránt szolgálja, hogy a jegyzőkönyvből ki kell tűnnie, ki kezdeményezte az egyezés megkötésére irányuló eljárást, és az ügyészség milyen lehetőséget látott erre. Az egyezés kezdeményezéséről a gyanúsított kihallgatásától elkülönülő jegyzőkönyvet kell készíteni.⁹

Az egyezségkötésre bármely ügyben bármely bűncselekmény esetén sor kerülhet. A jogalkotó szándéka nem tesz különbséget az között, hogy az adott ügy nehéz ténybeli vagy jogi megítélésű-e. Logikusnak tűnik viszont az az előzetes várakozás, hogy elsősorban az egyszerűbb ügyek esetén kerülhet sor egyezségkötésre. Az elmúlt másfél év tapasztalatai ezt nem teljes mértékben támasztják alá.

Az egyezés a jogalkotói szándék szerint egyaránt szolgálja a hatékony, észszerű határidőn belül lefolytatott eljárás igényét, valamint a sértetti jogok érvényesítését. Az észszerű, hatékony eljárás igénye nyilvánvalóan magában foglalja az anyagi igazság érvényesülésének követelményét is. Mindezek fényében merül fel egy olyan jogalkalmazási kérdés, amely választ ad arra, hogy vajon a jogalkotó szándéka a két megjelölt cél tekintetében egyensúly teremtésére irányult-e, avagy prioritásként kell kezelnünk egyiket vagy másikat.

A Fővárosi Főügyészség gyakorlatában merült fel ugyanis az a probléma, amely alapját a Be. 407. §-ához fűzött ügyészségi emlékeztető képezi, amely szerint az egyezés tartalmi meghatározására is figyelemmel a bűncselekményt, illetve bűncselekményeket már beismert terheltet illetően nem alkalmazható jogintézmény. Azaz a terhelti érdek az egyezségkötés szempontjából csak egy bizonyos pontig vehető figyelembe, azt követően azonban már nem. Ez önmagában teljesen érthető és tolerálható álláspont, hiszen a jogintézmény lényege, ahogy arra korábban rámutattunk, hogy minden olyan esetben, amikor bár a rendelkezésre álló bizonyítékok a terhelt büntetőjogi felelősségét valószínűsítik, de a bűnösség bírói kimondása kétséges, a terhelt ismerje be bűnösségét az elítélés érdekében, azaz az anyagi igazság követelményének megfelelően. Ebben az esetben kedvezmény illeti meg a terheltet, hiszen ekkor a büntetés kiszabásakor a Btk. 82. § (2) bekezdésében meghatározott enyhébb büntetési tételek alsó határát kell alapul venni, illetve az egyezés tartalmazza a terheltnek olyan nyilatkozatát, amely az ügy vagy más büntetőügy bizonyításához hozzájárulva egyfajta jelentős mértékű együttműködést is magában foglal, a büntetést a Btk. 82. § (2) bekezdés soron következő pontja alapján is ki lehet szabni. Mindebből következik az, hogy

⁹ 100/2018. (VI. 8.) Korm. rendelet a nyomozás és az előkészítő eljárás részletes szabályairól 157. § (3) bekezdés.

az egyezséget kizárólag olyan személlyel lehet megkötni, aki bűnösségét még nem ismerte be, és ez következik a Be. LXV. fejezetének címéből is.

Lényegében tehát arról van szó, hogy az előbb beismerő, majd utána egyezségre törekvő terhelt hátrányosabb helyzetben van, mint az a terhelt, aki előbb felhívja a hatóságot az egyezségi eljárás megkezdésére, megállapodik az egyezség tartalmában, majd ezzel párhuzamosan beismeri a bűncselekmény elkövetését.

Joggal merül fel a kérdés, hogy ez az eljárás vajon nem sérti-e a Be. alapelveként felmerülő tisztességes eljárás követelményét. Mindemellett, bár az egyezség alapvetően a beismerés jelentőségén alapul, a terhelt a Be. 411. § (5) bekezdése szerint együttműködhet a nyomozó hatósággal, kielégítheti az érvényesíteni kívánt polgári jogi igényt, illetve magánfél polgári jogi igényét, valamint közvetítő eljáráson vehet részt, és egyéb kötelezettségeket is teljesíthet. Ezek a momentumok mind arra utalnak, hogy a terhelti érdeken kívül az anyagi igazság, illetve az ebből fakadó következmények érvényesítése is szükségessé tenné a korábbi beismerés egyezségben történő rögzítését.

A felvetett aggályok komolyságához nem férhet kétség, hiszen kétségkívül alapos érvek szólnak amellet, hogy ne tegyünk különbséget a korábban és az egyezségekötés folytán beismerő terheltek között, egyben komoly szakmai érvek alapozzák meg a hivatkozott ügyészszégi álláspontot. Valamennyi pró és kontra érv felhívása és elemzése e tanulmány kereteit meghaladná, ezért ettől eltekintek.

Mindezek alapján úgy tűnhet, hogy az egyezség jelenlegi szabályozása mind az anyagi igazság felderítése, mind pedig a tisztességes eljárás elvének szempontjából nem feltétlenül kielégítő szabályozású.

Nem jutunk azonban erre az eredményre, ha a büntetőeljárás szabályok összességét vizsgáljuk, és ebben a kontextusban értelmezzük a két elvet, tehát az anyagi igazság érvényesülésének, a gyors és hatékony eljárásnak, illetve a tisztességes eljárásra való törekvésnek a megvalósulását vesszük górcső alá. Az anyagi igazság érvényesülését egyértelműen elősegítheti a terhelti hozzájárulás olyan honorálása, amely a Be. 399. § (1) bekezdésében szerepel, vagyis az eljárás megszüntetése. Ez nyilvánvalóan a legkedvezőbb lehetőség a terhelt számára egy büntetőügy következményei alóli mentességre. Másrészt a költségek, polgári igények megtérítése tekintetében sem járhat rosszabbul a terhelt, mivel a Btk. 396. § (8) bekezdése szerint korlátlanul enyhíthető annak büntetése, aki a költségvetési csalással okozott vagyoni hátrányt a vádemelés előtt megtéríti. Ugyanígy a polgári jogi igények tekintetében a hatóságok intézkedési kötelezettséggel rendelkeznek, ilyen például a zár alá vétel, amely a törvény alapján minél előbb realizálódik az eljárás folyamán, például bűnösség beismerése esetén az előkészítő ülésen.

Szükséges megemlíteni, hogy az Igazságügyi Minisztérium az elmúlt időszakban a Be. és más kapcsolódó törvények módosításáról szóló előterjesztés

előkészítésén dolgozott (a továbbiakban: Be. novella tervezete), amelynek a parlamenthez történő benyújtására és a törvénymódosítások elfogadására a várakozások szerint a 2020. év első felében kerülhet sor. A Be. novella tervezetében több olyan módosítási javaslat is található, amely az egyezség szabályait is érinti. Többek között a Be. novella egy szövegezési pontosítással kívánja megválaszolni az előzőekben elemzett jogalkalmazási kérdést, hiszen egyértelművé tenné, hogy az egyezségkötésnek nem akadály, ha a gyanúsított a bűncselekmény elkövetését korábban beismerte.

Összességében tehát az állapítható meg, hogy a hatékony és észszerű időn belül lefolytatott eljárás keretében az egyezség jogintézménye megfelelő egyensúlyt tartva került szabályozásra. Érvényesül benne az anyagi igazság megállapítására való törekvés, valamint minden egyéni szabadságjog, amelyek korlátozására csak szükségszerűen és arányosan kerülhet sor. Az egyezség tekintettel van a terhelti jogok és a sértetti jogok lehető legteljesebb körű érvényesítésére is. Mindez nem jelenti azt, hogy ne lenne helye a vonatkozó rendelkezések felülvizsgálatának és a Be. novella jogalkalmazást segítő javaslatainak. A jelenlegi szabályozás azonban addig is jól szolgálhatja a jogalkotó célját, a társadalom védelmét, a gyors és hatékony büntetőeljárást.

Irodalomjegyzék

- BÉKÉS Ádám (2017): A beismerő vallomás és az egyezség lehetőségéről – pro és kontra. Az új Be. margójára. *Ügyvédek Lapja*, 56. évf. 6. sz. 36–39.
- CSEMEGI Károly (1882): *Törvényjavaslat. Magyar bünvádi eljárás a törvényszékek előtt*. Budapest, Magyar Királyi Egyetemi Könyvnyomda.
- ELEK Balázs (2015): Költség és időtartalékok a büntetőeljárásban. *Büntetőjogi Szemle*, 4. évf. 1–2. sz. 10–17.
- FINKEY Ferenc (1916): *A magyar büntetőjog tankönyve*. Budapest, Grill.